

O'QITUVCHINING TA'LIM JARAYONIDAGI MAHORATI: OIGNON (Piyoz) MODEL ASOSIDA NAZARIY VA AMALIY TAHLILI

G'ulomova Maftunaxon Ravshanbek qizi

Qo'qon davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

gulomovamaftuna042@gmail.com

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
<p>Qabul qilindi: 24-dekabr 2024-yil Tasdiqlandi: 26-dekabr 2024-yil Jurnal soni: 13 Maqola raqami: 52 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1062</p>	<p>Ushbu ilmiy maqola Oignon modeli (Piyoz modeli) asosida o'qituvchilarning pedagogik mahoratini tizimli tahlil qilishga qaratilgan. Oignon modeli o'qituvchilarning shaxsiy, sinf muhitidagi va keng ijtimoiy-tizimli omillar bilan bog'liq faoliyatini mikro-kontext (ichki qatlam), mezo-kontext (o'rta qatlam) va makro-kontext (tashqi qatlam) orqali tahlil qilish imkonini beradi.</p>
<p>KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS</p>	<p>Mikro-kontext o'qituvchining shaxsiy mahorati, didaktik va metodik ko'nikmalarini qamrab olib, individual pedagogik faoliyatning samaradorligini o'rganadi. Mezo-kontext esa ta'lim jarayonining o'quv muhiti, sinf jamoasi va ijtimoiy-madaniy xususiyatlari bilan bog'liq jihatlarni tahlil qiladi. Makro-kontext yirik miqyosdagi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy omillarni, jumladan, davlat ta'lim standartlari va global tendentsiyalarni qamrab oladi.</p>
<p>Oignon modeli, mikro-kontext, mezo-kontext, makro-kontext, pedagogik mahorat, ta'lim sifatini yaxshilash, o'qituvchi faoliyati.</p>	<p>Ushbu maqolada Oignon modeli yordamida qatlamlararo uzviy bog'liqlikni aniqlash va pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirish uchun strategik yondashuvlar taklif etilgan. Mikro, mezo va makro-kontextlarning o'zaro ta'siri o'qituvchi faoliyatining yaxlitligini ta'minlab, ta'lim jarayonining sifatini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mazkur izlanishning ilmiy natijalari ta'lim tizimida o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish uchun muhim nazariy asos yaratadi.</p>

Kirish. Hozirgi davrda ta'lim sifatini yaxshilash masalasi global miqyosda dolzarb masala sifatida namoyon bo'lmoqda. O'qituvchining ta'lim jarayonidagi mahorati nafaqat o'quvchilarning bilim darajasiga, balki ularning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik mahorat – bu o'qituvchining o'quv jarayonini samarali tashkil qilish, o'quvchilarning ehtiyojlari va individual xususiyatlarini hisobga olish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llay bilish va sifatli ta'lim natijalariga erishish qobiliyatidir. O'zbekiston Respublikasi ta'lim strategiyasi va xalqaro ta'lim standartlari shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimidagi muvaffaqiyatning asosiy omili bu yuqori malakali va mahoratli o'qituvchi kadrlarni tayyorlash va ularning faoliyatini doimiy ravishda takomillashtirishdir.

Oignon modeli (Piyoz modeli) kontekstual tahlilning kuchli vositasi sifatida o'qituvchining pedagogik mahoratini turli bosqichlarda – shaxsiy, sinf miqyosidagi va ta'lim tizimi darajasida o'rganishga imkon beradi. Oignon modeli o'qituvchilarga shaxsiy ichki to'siqlarni yengib o'tish va o'zlarining kasbiy faoliyatlarida ideallariga erishish imkoniyatini beradi¹. Ushbu model o'qituvchi faoliyatini bir necha qatlamli tarzda ko'rib chiqishga yordam beradi:

1. Ichki qatlam – o'qituvchining shaxsiy mahorati va didaktik ko'nikmalari.
2. O'rta qatlam – o'quv muhitining ijtimoiy va madaniy xususiyatlari.
3. Tashqi qatlam – ta'lim tizimining yirik miqyosdagi ijtimoiy, siyosiy va texnologik omillari.

Bunday yondashuv o'qituvchining ta'lim jarayonidagi rolini yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi, shuningdek, pedagogik faoliyatda kontekstual omillarning ahamiyatini ochib beradi.

Adabiyotlar tahlili. Oignon modeli haqida Thomas Forissier o'zining "Contextualisation et effets de contextes dans l'apprentissage des Sciences"² ilmiy tadqiqot doirasida tayyorlangan dissertatsiyasida to'laqonli tushunchalar berib o'tgan. U o'zining ilmiy ishlarida kontekst va didaktika o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiladi hamda "Oignon" (piyoz) modelini taqdim etadi. Ushbu model kontekstlarni qatlamli tuzilma sifatida tasvirlaydi, ya'ni kontekstlar bir-birini o'rab turuvchi qatlamlardan iborat bo'lib, ular birgalikda o'quv jarayoniga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu qatlamlar ichki va tashqi kontekstlarni qamrab olib, o'qitish jarayonidagi turli jihatlarni aniqlaydi.

Forissier ushbu modelni didaktik kontekstualizatsiya masalalarini tadqiq qilish jarayonida ishlab chiqqan bo'lib, bu yondashuv didaktika va o'quv jarayonida kontekstlar samaradorligini tushunishga qaratilgan.

Mazkur modelni kontekstlararo ta'sirlarni tushuntirishda hamda kontekstni talqin qilishning operatsion va nazariy usullarini aniqlashda keng qo'llaydi. Bu modelning asosiy maqsadi – o'qitish va o'rganish jarayonida turli kontekstlarning o'zaro bog'liqligini aniqlash va uni samarali qo'llash bo'yicha tushunchalarni berish uchun xizmat qiladi.

Oignon modeli kontekstualizatsiya tushunchasini markaziy o'ringa qo'yadi. U ta'lim jarayonida kontekstlarni turli qatlamlarda ko'rib chiqib, pedagogik faoliyatni yaxlit holda tushunishga imkon beradi. Mazkur yondashuv orqali o'qituvchining ta'lim jarayonidagi mahorati murakkab tizim sifatida tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot ishimizda Oignon modeli yordamida pedagogik oliy ta'lim o'quv rejasiga muvofiq "Pedagogika (qo'shimcha tarbiya fani o'qituvchisi)" ta'lim yo'nalishi talabalari uchun "Pedagogik mahorat" fanidagi "O'qituvchining ta'lim jarayonidagi mahorati" mavzusining o'qitilishi bo'yicha nazariy va amaliy tushunchalar berildi.

Oignon modeli orqali pedagogik jarayon kontekstual yondashuv asosida tahlil qilindi. Bu model ta'lim jarayonida ichki va tashqi kontekstlarning o'zaro bog'liqligi, qatlamli tuzilmasi hamda pedagogik faoliyatga ta'sir etuvchi asosiy omillarni chuqur o'rganishga imkon beradi. Aynan shu nuqtai nazardan, mazkur model o'qituvchining kasbiy mahoratini ta'lim jarayonining turli kontekstlarida samarali namoyon etish va uni rivojlantirish yo'nalishlarini tizimli tahlil qilish uchun samarali vosita sifatida qo'llanildi.

Talabalarga o'qituvchining ta'lim jarayonidagi mahorati pedagogik jarayonning murakkab va ko'p qatlamli xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi haqida quyidagi tushunchalar berildi:

- ichki kontekst doirasida o'qituvchining dars mazmunini samarali uzatishi, didaktik yondashuvlarni tanlashi va o'quvchilarning ehtiyojlarini inobatga olishi;
- tashqi kontekst orqali o'quv muhitining, ijtimoiy va texnologik omillarning o'qituvchining pedagogik faoliyatiga ta'siri;
- interaktiv kontekst asosida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqotning samaradorligi, o'zaro hamkorlik hamda

¹ Maged Mohamaden. Korthagen's Onion Model and its Effectiveness in Developing Reflective Thinking Skills and Attitudes Toward the Profession among EFL Student-Educators. Faculty of Education Journal – Port Said University: 2021. – P. 132-144.

² Thomas FORISSIER. Contextualisation et effets de contextes dans l'apprentissage des Sciences. Hal open science. – France, 2019. – 19-30 p.

pedagogik mahoratni rivojlantirish jarayonidagi kommunikativ kompetensiya tahlili.

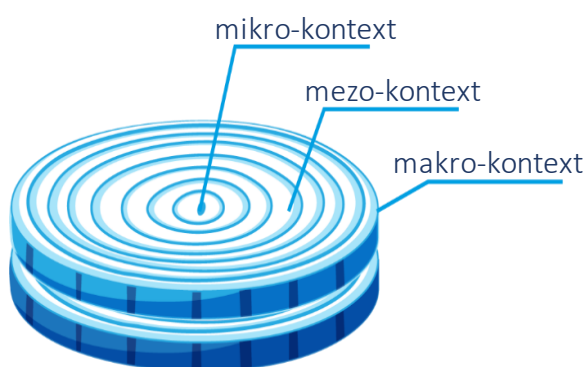
Shu asosda, tadqiqot ishida Oignon modelini "O'qituvchining ta'lim jarayonidagi mahorati" mavzusini o'qitishda nazariy-metodik asos sifatida qo'llanildi. Mazkur model orqali talabalarga pedagogik mahoratning tizimli tushunchasi yetkazildi va o'qitish jarayonidagi kontekstual omillarni aniqlash, tahlil qilish va ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi.

Ushbu model Pedagogik mahorat fanini zamonaviy va kontekstual yondashuvlar asosida o'qitishga imkon yaratib, oliy ta'lim talabalari uchun ta'lim jarayonidagi o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini samarali rivojlantirish bo'yicha amaliy ko'rsatmalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

O'qituvchining ta'lim jarayonidagi mahorati zamonaviy ta'lim tizimining muhim ustunlaridan biridir. Ushbu izlanishning asosiy

maqsadi Oignon modeli (Piyoz modeli) asosida o'qituvchi mahoratini tahlil qilish orqali pedagogik faoliyatning turli kontekstlarda qanday tashkil etilishini va uning samaradorligini aniqlashdir. Oignon modeli o'qituvchining faoliyatini bir nechta qatlamlar orqali ko'rib chiqishga imkon beradi: mikro-kontext (ichki qatlam), mezo-kontext (o'rta qatlam) va makro-kontext (tashqi qatlam). Bu qatlamlarning har biri ta'lim jarayonining muayyan jihatlarini yoritib beradi va o'qituvchi mahoratini har tomonlama tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Har bir kontekst (mikro, mezo, makro) ta'lim jarayonining turli bosqichlari va omillarini o'zaro bog'lab, samarali tizimli tahlil qilish imkonini beradi³.

Ushbu modelning asosiy g'oyasi shundan iboratki, o'quv jarayonida biror hodisa yoki faoliyat nafaqat ichki omillar (shaxsiy daraja) bilan, balki tashqi va ijtimoiy-madaniy kontekst bilan ham uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Bu model bir-biriga o'zaro bog'langan uchta asosiy qatlam orqali tashkil topgan:

Mikro-kontext – Oignon modelidagi eng ichki qatlam jihatlarini qamrab oladi. Ushbu qatlam o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatining **shaxsiy darajadagi aspektlarini** o'z ichiga oladi va ta'limning samaradorligi ko'p jihatdan ushbu darajaga bog'liq.

Mezo-kontext – Oignon modelining o'rta qatlamini tashkil etuvchi bo'lib, o'quv muhiti va ta'lim jarayonidagi ijtimoiy-madaniy omillarni o'z ichiga oladi. Ushbu qatlam o'qituvchining sinf va maktab muhiti bilan bog'liq faoliyatini qamrab oladi, shuningdek, ta'lim jarayonining **ijtimoiy va madaniy kontekst** doirasida amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Makro-kontext – bu Oignon modelining eng tashqi qatlamini tashkil etib, ta'lim tizimining yirik miqyosdagi **ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy omillarini** o'z ichiga oladi. Ushbu qatlam o'qituvchining faoliyati va ta'lim jarayonini davlat siyosati, milliy va xalqaro ta'lim standartlari, texnologik rivojlanish va jamiyat ehtiyojlari bilan bog'laydi.

1-rasm. Oignon (piyoz) modeli: Mikro, Mezo va Makro-kontextlarning tahlili.

Birinchi qatlam – Mikro-kontext (Ichki qatlam) deb nomlanib, u ta'lim jarayonining markaziy nuqtasini tashkil etadi hamda o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatining individual jihatlarini o'z ichiga oladi. O'qituvchining shaxsiy mahorati, didaktik bilimlari, metodik yondashuvlari va pedagogik uslublari aynan shu qatlamda shakllanadi. Shuningdek, o'quvchilarning individual ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlari bu qatlamda asosiy e'tibor markazida bo'ladi.

Ikkinchi qatlam – Mezo-kontext (O'rta qatlam). Ushbu qatlam ta'lim jarayoni o'tkaziladigan o'quv muhiti, sinf xonasi, maktab va ijtimoiy-madaniy omillarni o'z ichiga olib, o'qituvchi o'z faoliyatini sinf jamoasi, o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar, madaniy xilma-xillik va ijtimoiy sharoitlarni hisobga olgan holda tashkil etadi. Shuningdek, Mezo-kontext o'qituvchi faoliyatini tashqi omillarga moslashtirish qobiliyatini sinovdan o'tkazadi va jamoaviy muhitni boshqarish mahoratini ko'rsatadi.

Uchinchi qatlam esa – Makro-kontext (Tashqi qatlam) deb nomlanadi. Mazkur qatlam ta'lim tizimining yirik miqyosdagi ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy kontekstlarini o'z ichiga oladi. Ahamiyatli jihati, davlat ta'lim standartlari, milliy va global talablar, texnologik rivojlanish va innovatsiyalar makro-kontext doirasida baholanadi. Ushbu qatlamda o'qituvchining nafaqat mahalliy, balki global miqyosdagi ta'lim tendentsiyalariga moslashish qobiliyati tahlil qilinadi.

Oignon modeli o'zining qatlamli tuzilmasi bilan pedagogik faoliyatning turli bosqichlari va omillarini tizimli ravishda tahlil qilish imkonini beradi. Har bir qatlam alohida nuqtai nazardan qaralsa-da, ular bir-biriga uzviy bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonining yaxlitligini ta'minlaydi.

Ushbu model o'qituvchi faoliyatini uchta asosiy kontekstual qatlam orqali tahlil qilish imkonini beradi: mikro-kontext (ichki qatlam), mezo-kontext (o'rta qatlam) va makro-kontext (tashqi qatlam). Piyoz modelining qatlamlari yordamida o'qituvchilarning shaxsiy, pedagogik

va kontekstual xususiyatlarini chuqur o'rganish va tahlil qilish mumkin⁴. Ushbu qatlamlarning har biri pedagogik jarayonning turli jihatlarini o'zida aks ettiradi va ularning birgalikdagi o'zaro ta'siri ta'lim sifatini aniqlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Yana ham aniqroq yondashilsa Mikro-kontext o'qituvchining o'quv materiallarini o'zlashtirish va uni samarali yetkazib berish qobiliyati, talabalarning ehtiyojlariga moslashuvchanligi va o'z pedagogik uslublarni doimiy takomillashtirib borishi aynan shu qatlamda namoyon bo'ladi. Bunda o'quvchilarning individual ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlari ham alohida e'tiborga olinadi. Shuning uchun mikro-kontext o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarni o'zaro uyg'unlashtirish va ta'lim jarayonining shaxsiy darajada samarali bo'lishini ta'minlash uchun asosiy bosqich hisoblanadi.

Mezo-kontextda o'qituvchi o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni boshqarishi, madaniy xilma-xillik va ijtimoiy sharoitlarni hisobga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishi kerak. Masalan, o'qituvchining jamoaviy faoliyatni samarali boshqarish qobiliyati va sinf ichidagi ijtimoiy-madaniy xilma-xillikka moslashuvi ta'lim samaradorligiga sezilarli darajada ta'sir qiladi. Mezo-kontext, shu tariqa, o'qituvchining pedagogik faoliyatini mahalliy ijtimoiy va madaniy sharoitlarga moslashtirish qobiliyatini sinovdan o'tkazadi.

Makro-kontextda esa global miqyosda raqamli texnologiyalar va innovatsion pedagogik uslublarni o'qituvchidan yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishni taqozo etadi. Makro-kontext orqali o'qituvchining nafaqat mahalliy, balki global ta'lim tendentsiyalariga moslashish darajasi aniqlanadi.

Oignon modeli nafaqat qatlamlarning alohida tahliliga asoslanadi, balki ular o'rtasidagi o'zaro ta'sirni ham chuqur o'rganadi. Mikro-kontext va mezo-kontext o'rtasidagi bog'liqlikda o'qituvchining shaxsiy pedagogik mahorati ta'lim muhiti bilan uzviy bog'liq ekanligini ko'rish

³ Thomas FORISSIER. Contextualisation et effets de contextes dans l'apprentissage des Sciences. Hal open science. – France, 2019. – 30 p.

⁴ Ghusoon Salim Basheer, Alicia Y.C. Tang, Mohd. Sharifuddin Ahmad. Designing Teachers' Observation Questionnaire based on Curry's Onion Model for Students' Learning Styles Detection. TEM Journal. Volume 5, Issue 4: 2016. – P. 515-521.

mumkin. O'qituvchining shaxsiy bilim va ko'nikmalari sinfdagi ijtimoiy munosabatlarni boshqarishga yordam beradi. Shu bilan birga, mezo-kontekstdagi madaniy xilma-xillik o'qituvchidan ijodkorlik va moslashuvchanlikni talab qiladi. Mezo-kontext va makro-kontext o'rtasidagi bog'liqlikda esa ta'lim muhiti yirik ijtimoiy va siyosiy tizimlar bilan chambarchas bog'liqligi ko'rinadi. Davlat standartlari va texnologik rivojlanish o'quv jarayonini bevosita shakllantiradi va bu o'qituvchidan yangi usullarni joriy etishni talab qiladi. Mikro-kontext va makro-kontext o'rtasidagi bog'liqlikda o'qituvchining shaxsiy bilimlari va malakasi global tendentsiyalarga javob beradigan darajada bo'lishi zarur.

Shunday qilib, Oignon modeli ta'lim jarayonining turli bosqichlari va omillarini tizimli ravishda tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu qatlamlarning uzviy bog'liqligi pedagogik jarayonning murakkabligini aks ettiradi va o'qituvchining faoliyatini turli kontekstlarda samarali tashkil etish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Oignon modelidan foydalanish o'qituvchilarga o'z faoliyatidagi zaif va kuchli tomonlarni aniqlash, ta'lim jarayonini yanada sifatli tashkil etish va o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari. Oignon modeli pedagogik faoliyatni tizimli va kontekstual tahlil qilish uchun samarali vosita hisoblanadi. Ushbu model yordamida ta'lim jarayonida o'qituvchilar duch keladigan muammolarni aniqlash va ularning yechimlari bo'yicha strategiyalar ishlab chiqish mumkin. Ta'lim jarayonida Oignon modeli reflektiv tahlil uchun samarali vosita hisoblanadi. O'qituvchi faoliyatini turli kontekstlarda – individual, sinf va tizimli darajada o'rganishga imkon beradi⁵. Ta'lim jarayonini mikro, mezo va makro darajadagi omillar orqali o'rganish o'qituvchining faoliyatini har tomonlama baholash va takomillashtirish imkonini beradi. Model har bir qatlamni alohida tahlil qilib, ularning o'zaro ta'sirini aniqlash bilan pedagogik jarayonning murakkabligini ochib beradi. Xususan:

Birinchiidan, ta'lim jarayonini tizimli o'rganish imkoniyati taqdim etiladi. Oignon modeli orqali o'qituvchi faoliyati bir vaqtning o'zida shaxsiy (mikro), o'quv muhiti (mezo) va ijtimoiy-tizimli (makro) omillar doirasida o'rganiladi. Har bir qatlam alohida baholanadi va ular o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. Bu yondashuv o'qituvchining faoliyatida uchraydigan muammolarni aniqlash va ularning asosiy sabablarini tushunishga yordam beradi. Misol uchun, shaxsiy mahoratdagi kamchiliklar (mikro-kontext) sinf muhiti bilan bog'liq muammolarga (mezo-kontext) olib kelishi mumkin. Bunday tizimli yondashuv orqali pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish uchun aniq va asosli strategiyalar ishlab chiqish mumkin.

Ikkinchiidan, o'quv muhitining ta'sirini tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Oignon modeli o'qituvchining faoliyatini o'quv muhiti va undagi ijtimoiy-madaniy omillar doirasida tahlil qilish imkonini beradi. Masalan, o'qituvchi sinfdagi ijtimoiy tenglikni ta'minlash, talabalarning madaniy xilma-xilligini hisobga olish va ularni umumiy maqsad sari yo'naltirish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Shuningdek, mahalliy va global ta'lim standartlariga moslashuvchanlik ham muhim omil hisoblanadi. Oignon modeli bu jihatlarni tahlil qilib, o'qituvchining pedagogik yondashuvini muayyan kontekstlarga moslashtirishga yordam beradi.

Uchinchiidan, o'qituvchi mahoratini rivojlantirish borasida Oignon modeli katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu model o'qituvchi faoliyatidagi kuchli va zaif tomonlarni aniqlash imkonini beradi. Shaxsiy jihatdan o'qituvchining bilim va ko'nikmalari, metodik yondashuvlari aniqlanib, ular takomillashtirilishi kerak bo'lgan yo'nalishlar sifatida qayd etiladi. Ayniqsa, o'qituvchilarni qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlarini ishlab chiqishda Oignon modeli tahlili muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, agar o'qituvchining zamonaviy texnologiyalarni qo'llash qobiliyati zaif bo'lsa, bu makro darajadagi global talablar bilan bog'liq bo'lgan pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirishda muammo tug'dirishi mumkin. Shu sababli, model yordamida aniq strategiyalar ishlab chiqish orqali o'qituvchi mahoratini rivojlantirishga erishiladi.

Oignon modeli pedagogik faoliyatni tahlil qilishda ko'p qatlamli va tizimli yondashuvni ta'minlaydi. Ushbu model yordamida ta'lim jarayonining ichki va tashqi omillari o'rganilib, o'qituvchining samaradorligini oshirish yo'llari aniqlanadi. Shuningdek, o'quv muhitining pedagogik jarayonga ta'siri tahlil qilinib, o'qituvchi faoliyatidagi kuchli va zaif jihatlar aniqlanadi va ularni takomillashtirish

imkoniyatlari yaratiladi. Bu esa ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Quyida "O'qituvchining ta'lim jarayonidagi mahorati" ga Oignon modeli asosida tavsif berib o'tiladi.

1. O'qituvchi mahoratining mikro-kontexti (ichki qatlam). O'qituvchining mikro-kontekstdagi mahorati ta'lim jarayonining eng asosiy omillaridan biri bo'lib, bu qatlam pedagogik faoliyatning muhim qirralarini o'z ichiga oladi. Ushbu qatlamda o'qituvchining individual pedagogik mahorati, psixologik qobiliyatlari va kasbiy rivojlanish strategiyalari tahlil qilinadi. Har bir o'qituvchi o'zining shaxsiy bilim va ko'nikmalariga tayangan holda o'quv jarayonini samarali tashkil eta olishi kerak, chunki aynan ichki qatlam ta'lim sifatining poydevorini tashkil qiladi.

Ya'ni:

1. *Shaxsiy pedagogik mahorat.* O'qituvchining shaxsiy pedagogik mahorati uning didaktik bilimlari, metodik ko'nikmalari va o'quv materiallarini o'zlashtirish qobiliyatiga bog'liq. Didaktik bilimlar o'quv dasturlarini puxta bilish, o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan materiallarni tanlash va ularni samarali o'rgatish imkonini beradi. Metodik ko'nikmalar esa o'quv jarayonini to'g'ri tashkil qilish, o'quvchilarning qiziqishini uyg'otish va ularning faol ishtirokini ta'minlash usullarini o'z ichiga oladi. O'qituvchi nafaqat o'quv materialini o'zlashtirishi, balki uni talabalarga tushunarli va qiziqarli tarzda yetkazib berishi kerak. Masalan, abstrakt nazariyani oddiy va hayotiy misollar orqali tushuntirish, murakkab mavzularni bosqichma-bosqich izohlash va ta'lim jarayonini interaktiv shaklda tashkil qilish o'qituvchining pedagogik mahoratini namoyon etadi.

2. *Psixologik ko'nikmalar.* Mikro-kontekstdagi muhim jihatlaridan yana biri o'qituvchining psixologik qobiliyatlari hisoblanadi. O'qituvchi talabalarning shaxsiy ehtiyojlarini tushuna olishi va ular bilan individual ishlash qobiliyatiga ega bo'lishi muhimdir. Har bir talabaning bilim darajasi, qobiliyatlari va ta'limga bo'lgan munosabati turlicha bo'lishi mumkin, shuning uchun o'qituvchi har bir talaba bilan alohida yondashuvni qo'llashi talab etiladi. Stressni boshqarish qobiliyati ham o'qituvchining psixologik jihatdan yetuk ekanligini ko'rsatadi. O'quv jarayonida muammoli vaziyatlar yuzaga kelishi mumkin, masalan, talabalar orasidagi nizolar yoki o'quv dasturining murakkabligi sababli paydo bo'ladigan qiyinchiliklar. O'qituvchi bunday vaziyatlarda konstruktiv yondashuvni qo'llab, muammoni hal qilish uchun samarali echimlar topa olishi kerak. Bu, o'z navbatida, ta'lim jarayonining barqarorligini ta'minlaydi.

3. *Shaxsiy rivojlanish va innovatsion metodlarni qo'llash.* Bugungi kunda ta'lim jarayonida zamonaviy o'qitish usullari va texnologiyalardan foydalanish o'qituvchidan yuqori darajadagi moslashuvchanlik va innovatsion fikrlashni talab qiladi. Korthagening Onion modeli ta'lim jarayonida o'qituvchilarning shaxsiy va kontekstual xususiyatlarini tahlil qilish uchun samarali vosita hisoblanadi⁶. Mikro-kontekstdagi o'qituvchi mahoratining muhim jihatlaridan biri bu doimiy rivojlanish va yangi pedagogik usullarni o'zlashtirish qobiliyatidir. Masalan, STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yondashuvi yoki kognitiv va emosional rivojlanish usullari o'quvchilarni faol va mustaqil fikrlashga undaydi. O'qituvchi o'z kasbiy rivojlanishi uchun doimiy ravishda o'qib-o'rganishi, tahlil qilishi va o'z tajribasini boyitishi kerak. Zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, masalan, interaktiv taqdimotlar yaratish, raqamli o'quv materiallarini qo'llash yoki talabalarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan onlayn platformalardan foydalanish orqali ta'lim jarayonini yanada samarali qilish mumkin.

Mikro-kontekstda o'qituvchining mahorati ta'lim jarayonining muvaffaqiyati uchun asosiy omil hisoblanadi. Shaxsiy pedagogik mahorat, psixologik ko'nikmalar va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali o'qituvchi ta'lim jarayonini samarali tashkil etadi va talabalarning bilim olishiga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bu qatlam o'qituvchining shaxsiy imkoniyatlarini rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, mikro-kontext doirasidagi o'qituvchi mahoratini doimiy ravishda rivojlantirish zamonaviy ta'limning eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

II. O'qituvchi mahoratining mezo-kontexti (o'quv muhitidagi qatlam). Mezo-kontext o'qituvchining pedagogik mahoratini o'quv muhiti bilan uzviy bog'lab o'rganishga imkon beradi. Ushbu qatlam

⁵ EKIZER Feyza Nur and Pasa Tefvik Cephe. Actualization of the onion model of reflection in Turkish English Language instructors' practices: A case study. Educational Research and Reviews: 2017. – P. 62-72.

⁶ Lukas Daniel Leatemala, Jeroen J. G. van Merriënboer, Astrid Prätidina Susilo. Development of a questionnaire to measure teachers' student-centred perspectives based on the Onion Model. BMC Medical Education: 2022. – P. 3-9.

o'qituvchining sinf va o'quv muhiti samarali ishlash ko'nikmalarini, o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashuvchanligini va ta'lim jarayonida madaniy jihatlarini hisobga olish qobiliyatini qamrab oladi. Xususan:

1. *Sinf va o'quv muhiti bilan ishlash.* Sinf va o'quv muhiti mezo-kontextning markaziy elementidir, chunki u ta'lim jarayonining ijtimoiy va madaniy o'zgaruvchilarini aks ettiradi. O'qituvchi faoliyatini samarali tashkil etishda sinfdagi ijtimoiy va madaniy xilma-xillikni boshqarish muhim ahamiyatga ega. Talabalar turli madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy muhitlardan kelib chiqqan holda bir sinfdagi ta'lim oladi. Shuning uchun o'qituvchi har bir talabaga individual yondashish va jamoaviy muhitni boshqarish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Jamoaviy faoliyatni tashkil etish o'quvchilarning o'zaro hamkorligini rivojlantiradi va ta'lim jarayonini boyitadi. O'qituvchi jamoaviy muhitni qo'llab-quvvatlovchi muloqot madaniyatini shakllantirishi, o'quvchilarning fikr almashish va bir-biridan o'rganish imkoniyatlarini yaratishi muhimdir. Misol uchun, guruhda ishlash, muammolarni birgalikda hal qilish va loyiha asosidagi ta'lim metodlari jamoaviy faoliyatni rivojlantirishga yordam beradi.

2. *O'quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlariga moslashish.* Mezo-kontextning muhim jihatlaridan biri o'qituvchining o'quvchilarning individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga moslashuvchanlik ko'rsatishidir. Har bir talabaning o'ziga xos qobiliyatlari va ehtiyojlari bo'lib, ularni hisobga olish ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi. O'qituvchi differensial yondashuvni qo'llashi kerak, ya'ni har bir talabaning individual darajasi, o'zlashtirish tezligi va qiziqishlarini inobatga olib, o'quv materiallarini moslashtirishi zarur. Differensial yondashuv, masalan, yuqori qobiliyatli talabalar uchun chuqurroq va kengroq bilim berish yoki qo'shimcha qiyinlashtirilgan topshiriqlar taqdim etish orqali amalga oshirilishi mumkin. Boshqa tomondan, qo'shimcha yordamga muhtoj o'quvchilar uchun materialni soddalashtirilgan shaklda yetkazish yoki qo'shimcha ko'rsatmalar berish samarali bo'lishi mumkin. Bu yondashuv talabalar o'rtasidagi farqlarni inobatga olib, ta'lim jarayonining barcha uchun teng imkoniyatli bo'lishini ta'minlaydi.

3. *O'quv jarayonining ijtimoiy va madaniy jihatlari.* Ta'lim jarayoni har doim mahalliy ijtimoiy va madaniy kontekstga bog'liq holda o'tadi. Shuning uchun o'qituvchi faoliyatida mahalliy madaniyat, an'ana va urf-odatlarini hisobga olish katta ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida madaniy moslashuvchanlikni qo'llash orqali o'quvchilarda o'z madaniy meroslariga nisbatan hurmat va qadrlash hissi shakllantiriladi. Masalan, tarix yoki adabiyot darslarida mahalliy tarixiy voqealar va madaniy asarlarni o'quv dasturiga kiritish o'quvchilarni yanada faol ishtirokchi qiladi. Shuningdek, an'anaviy bilim va zamonaviy ta'lim usullarini uyg'unlashtirish orqali ta'lim jarayoni boyitiladi. Bu o'quvchilarning o'z madaniy kelib chiqishlari bilan faxrlanishlarini qo'llab-quvvatlaydi va shu bilan birga, ular global madaniyatni tushunishlari uchun imkoniyat yaratadi.

Mezo-kontext doirasida o'qituvchining mahorati ta'lim jarayonining ijtimoiy va madaniy jihatlarini chuqur tushunishga asoslanadi. Sinf muhiti va jamoaviy faoliyatni boshqarish, o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashish va madaniy kontekstni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish orqali o'qituvchi ta'limning sifatini oshiradi. Mezo-kontextdagi samarali faoliyat ta'lim jarayonining nafaqat o'qituvchi va o'quvchilar, balki butun jamiyat uchun ham foydali bo'lishini ta'minlaydi. Bu qatlam o'qituvchining nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy rolini ham ko'rsatib beradi. Shu sababli, o'qituvchining mezo-kontextda ishlash qobiliyatini rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi.

III. O'qituvchi mahoratining makro-kontexti (tashqi qatlam). Makro-kontext o'qituvchining jamiyat ehtiyojlariga javob beradigan malakali kadrlarni tayyorlashdagi roli va mas'uliyatini tahlil qiladi. Bu qatlamda o'qituvchining nafaqat sinf yoki maktab darajasidagi, balki ta'lim tizimi va jamiyatdagi umumiy jarayonlarga ta'siri o'rganiladi.

1. *Davlat ta'lim standartlari va global talablar.* Ta'lim tizimining rivojlanishi davlat siyosati, global standartlar va innovatsion texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq⁷. Ta'lim tizimi doirasida o'qituvchi faoliyati davlat tomonidan belgilangan ta'lim standartlari asosida tashkil etiladi. Ushbu standartlar milliy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlarini aks ettirib, o'quv jarayonining maqsad va vazifalarini belgilaydi. O'qituvchi bu standartlarga muvofiq o'quv materiallarini tanlash va ta'lim jarayonini boshqarish ko'nikmalariga

ega bo'lishi kerak. Milliy darajadagi talablarni tushunish va ularga moslashuvchanlik o'qituvchidan yuqori darajadagi kasbiy mahoratni talab qiladi. Shu bilan birga, global tendentsiyalar ta'lim jarayonida yangi texnologiyalar va metodlarni joriy etishni taqozo etadi. O'qituvchilar raqamli texnologiyalar, masofaviy ta'lim platformalari va sun'iy intellektga asoslangan o'quv vositalaridan foydalanish orqali o'quv jarayonini innovatsion usullar bilan boyitishi lozim. Masalan, onlayn platformalarda interaktiv darslarni tashkil qilish yoki virtual laboratoriyalar orqali ilmiy tajribalarni o'tkazish kabi usullar o'quvchilarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi.

2. *Ta'lim tizimidagi roli va mas'uliyati.* O'qituvchi faqat dars o'tuvchi mutaxassis sifatida emas, balki ta'lim tizimidagi faol ishtirokchi sifatida ham e'tirof etiladi. U o'quv dasturlari va strategiyalarni ishlab chiqishda bevosita ishtirok etib, ta'lim mazmunini shakllantirishga o'z hissasini qo'shadi. Masalan, o'qituvchilar o'z tajribalariga asoslanib, o'quv dasturlarini rivojlantirishda takliflar kiritishi va ularni amaliyotda qo'llashga tayyor bo'lishi kerak. Jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda malakali kadrlarni tayyorlash ham o'qituvchining makro-kontextdagi asosiy vazifalaridan biridir. Bu jarayon o'quvchilarni nafaqat nazariy bilim bilan ta'minlash, balki ularda amaliy ko'nikmalar va jamiyatga foydali bo'ladigan kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishni o'z ichiga oladi. O'qituvchi o'z faoliyatida jamiyat ehtiyojlarini to'g'ri tushunishi va o'quvchilarga zamonaviy kasb-hunarlarini o'rgatishi lozim.

3. *Globallashuv va ta'limda zamonaviy yondashuvlar.* Globallashuv jarayoni ta'lim tizimiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. O'qituvchilar yangi global trendlarni tushunish va ularni ta'lim jarayoniga joriy etishda faol bo'lishlari kerak. Masalan, XXI asr ta'limida keng tarqalgan STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yondashuvi yoki kognitiv rivojlanish usullari global ta'lim standartlari bilan uyg'un holda shakllanadi. Zamonaviy ta'lim yondashuvlari, masalan, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish (Problem-Based Learning), loyihaviy faoliyatni tashkil qilish va faol o'quvchilarni shakllantirishni maqsad qilib qo'yadi. Bunday metodlar talabalarda ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchi ushbu metodlarni o'zlashtirib, ularni mahalliy sharoitga moslashtirishga qodir bo'lishi kerak.

Makro-kontext o'qituvchi faoliyatini kengroq ijtimoiy va tizimli sharoitlarda o'rganishga imkon beradi. Davlat ta'lim standartlari va global talablar asosida faoliyat yuritish, innovatsion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish va jamiyat ehtiyojlariga moslashgan kadrlar tayyorlash o'qituvchining asosiy vazifalaridan hisoblanadi. Shu bilan birga, globallashuv ta'lim tizimida yangi yondashuvlarni talab qilmoqda va bu o'qituvchidan doimiy kasbiy rivojlanishni talab qiladi. O'qituvchi makro-kontextdagi faoliyati orqali nafaqat ta'lim jarayonining sifatini oshiradi, balki jamiyatning umumiy rivojlanishiga ham hissa qo'shadi.

Albatta ta'lim jarayonining muvaffaqiyati o'qituvchi faoliyatini tashkil etishda mikro, mezo va makro qatlamlarning bir-biri bilan uyg'unlashgan holda ishlashiga bog'liq. Qatlamlararo bog'liqlik va pedagogik mahoratning yaxlitligi ushbu modelning asosini tashkil etadi. O'g'on modeli o'qituvchi faoliyatini faqat alohida qatlamlarda tahlil qilish bilan cheklanmay, balki ushbu qatlamlarning o'zaro ta'sirini ham chuqur o'rganish imkonini beradi. Bu qatlamlar o'quv jarayonining turli darajalarini aks ettirsa-da, ular birgalikda ishlaganda pedagogik mahoratning yaxlitligini ta'minlaydi.

Modelda Mikro, mezo va makro qatlamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir ham ustuvor ko'rsatkich sifatida tavsiflanadi. O'qituvchining mikro-kontextda, ya'ni shaxsiy darajadagi bilim va ko'nikmalari uning mezo-kontextdagi faoliyatiga, ya'ni sinf muhitida ishlash qobiliyatiga bevosita ta'sir qiladi. Misol uchun, o'qituvchining didaktik bilimlari va metodik yondashuvlari (mikro-kontext) sinfdagi ijtimoiy munosabatlarni boshqarishga va talabalarning qiziqishini oshirishga yordam beradi (mezo-kontext). Shu bilan birga, mezo-kontextdagi jamoaviy faoliyatni boshqarish qobiliyati va madaniy xilma-xillikka moslashish o'qituvchining shaxsiy mahoratini amalda namoyon qilish imkonini beradi. Makro-kontext, o'z navbatida, o'quv jarayonining umumiy yo'nalishini belgilaydi. Milliy va xalqaro ta'lim standartlari o'qituvchining shaxsiy va sinf darajasidagi faoliyatini boshqarish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Masalan, davlat tomonidan tasdiqlangan o'quv dasturlari (makro-kontext) o'qituvchining o'quv materiallarini tanlashiga ta'sir qiladi (mikro-kontext), bu esa sinfdagi qanday usullarni

⁷ Thomas FORISSIER. Contextualisation et effets de contextes dans l'apprentissage des Sciences. Hal open science. – France, 2019. – 42-p.

qo'llashini belgilab beradi (mezo-kontext). Shu tarzda, qatlamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir ta'lim jarayonining barcha darajalarida samaradorlikni oshiradi.

Qatlamlararo bog'liqlik ta'lim jarayonidagi umumiy natijalarga bevosita ta'sir qiladi. Misol uchun, o'quvchilarning ta'limda yuqori natijalarga erishishi o'qituvchining shaxsiy darajadagi bilimlari va mezo darajadagi sinf muhitini samarali boshqarishi bilan bog'liq. Shu bilan birga, makro darajadagi milliy ta'lim siyosati va jamiyat ehtiyojlari bilan uyg'unlashgan faoliyat o'quv jarayonining muvaffaqiyatini belgilaydi.

O'qituvchi mahoratining muvaffaqiyati har bir qatlamdagi vaziyatlarga moslashish qobiliyatiga bog'liq, ya'ni kontekstual moslashuv. Mikro-kontextda o'qituvchi talabalarning individual ehtiyojlariga moslashib, ularning qobiliyatlari va qiziqishlariga mos yondashuvlarni tanlaydi. Mezo-kontextda esa o'qituvchi sinf muhitidagi ijtimoiy va madaniy farqlarni hisobga olishi va jamoaviy muhitni boshqarishi kerak. Masalan, madaniy xilma-xillikni e'tiborga olib, o'quv materiallarini moslashtirish talabalarning o'quv jarayonida ishtirokini oshiradi.

Makro-kontextda esa o'qituvchi milliy va global ta'lim talablariga moslashish qobiliyatini namoyon qilishi kerak. Bu global ta'lim trendlarini o'zlashtirish, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va jamiyat ehtiyojlariga mos kadrlarni tayyorlash orqali amalga oshiriladi. O'qituvchi har bir qatlamda moslashuvchanlikni namoyon qilganda, uning faoliyati yaxlit va samarali bo'ladi. Oignon modeli kontekstual tahlil vositasi sifatida pedagogik jarayonni ko'p qatlamli yondashuv bilan tushuntiradi, bunda o'qituvchi faoliyati shaxsiy, o'quv muhiti va keng ijtimoiy kontekstda tahlil qilinadi⁸.

Qatlamlararo bog'liqlik va kontekstual moslashuv pedagogik

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Maged Mohamaden. Korthagen's Onion Model and its Effectiveness in Developing Reflective Thinking Skills and Attitudes Toward the Profession among EFL Student-Educators. Faculty of Education Journal – Port Said University: 2021. – P. 132-144.
2. Thomas FORISSIER. Contextualisation et effets de contextes dans l'apprentissage des Sciences. Hal open science. – France, 2019. – 30-p.
3. Ghusoon Salim Basheer, Alicia Y.C. Tang, Mohd. Sharifuddin Ahmad. Designing Teachers' Observation Questionnaire based on Curry's Onion Model for Students' Learning Styles Detection. TEM Journal. Volume 5, Issue 4: 2016. – P. 515-521.

mahoratning yaxlitligini ta'minlaydi. Mikro, mezo va makro qatlamlar birgalikda ishlaganda ta'lim jarayonining barcha darajalarida uzviylik va samaradorlik ta'minlanadi. O'qituvchi har bir qatlamda o'z faoliyatini kontekstual sharoitlarga moslashtira olishi lozim, chunki bu moslashuvchanlik ta'lim jarayonining muvaffaqiyati uchun asosiy omil hisoblanadi. Shu sababli, Oignon modeli yordamida qatlamlararo bog'liqlikni tahlil qilish o'qituvchining mahoratini rivojlantirishda va ta'lim sifatini oshirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Oignon modeli yordamida ta'lim jarayonining mikro, mezo va makro qatlamlarida o'qituvchining rolini o'rganish, bu qatlamlarning bir-biriga bo'lgan uzviy bog'liqligini aniqlash hamda o'qituvchi faoliyatining samaradorligini oshirish uchun strategik tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati taqdim etildi.

Qatlamlararo bog'liqlikning tahlili shuni ko'rsatdiki, mikro, mezo va makro qatlamlar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, o'qituvchining har bir qatlamdagi samaradorligi ta'lim jarayonining umumiy sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu qatlamlarning birgalikdagi uyg'unligi ta'lim jarayonining yaxlitligini ta'minlaydi va pedagogik faoliyatni kontekstual moslashuv asosida tashkil etish zaruratini ko'rsatadi.

Xulosa. Oignon modeli ta'lim jarayonini tizimli tahlil qilishda samarali nazariy vosita bo'lib, o'qituvchi faoliyatini turli darajalar va omillar kontekstida baholash imkonini beradi. Ushbu modelni qo'llash o'qituvchining pedagogik mahoratini rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashgan ta'lim jarayonini tashkil etishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, Oignon modeli asosida pedagogik faoliyatni tahlil qilish va rivojlantirish zamonaviy ta'limning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

4. EKIZER Feyza Nur and Pasa Tefvik Cephe. Actualization of the onion model of reflection in Turkish English Language instructors' practices: A case study. Educational Research and Reviews: 2017. – P. 62-72.
5. Lukas Daniel Leatemala, Jeroen J. G. van Merriënboer, Astrid Pratiidina Susilo. Development of a questionnaire to measure teachers' student-centred perspectives based on the Onion Model. BMC Medical Education: 2022. – P. 3-9.
6. Maria Pia Gomez-Laich, Thomas D. Mitchell, Silvia Pessoa, Michael Maune. Using the Onion model to Scaffold the Case Analysis Genre in Information Systems. 2021. – P. 239-254.

⁸ Maria Pia Gomez-Laich, Thomas D. Mitchell, Silvia Pessoa, Michael Maune. Using the Onion model to Scaffold the Case Analysis Genre in Information Systems. 2021. – P. 239-254.